

Százesztendő's kalendáriumok az ország és a nép szolgálatában

Minden ujesztendő egy-egy rövidke stáció a soha meg nem álló idők végtelenségében. Az esztendők fordulását hiven és becsületesen őrzik a minden idők kalendáriumai, melyek önmagukban valóságos történelmet jelentenek, az idők összefoglaló, nagy históriáját.

Magyarországon a híres *Lócsei Kalendárium* volt a naptárak ősapja és az utána következő századok naptárai inkább csak utánzatoknak tüntek fel. Tudnunk kell, hogy a híres és ma is sokat emlegetett Lócsei Ka-

lendáriumot a tizenhetedik században a sokáig fennállott *Brenner*-féle könyvnyomtatóműhelyben állították elő és a naptári részt *Fröhlich* Dávid késmárki hirneves matematikus szerkesztette és állította össze. A szorosan vett naptári rész után közölt a naptárban krónikát, jövendöléseket, rövidebb történeteket és verseket. Később, még a hetvenes évek elején is, a hirneves Lócsei Kalendáriumnak annyi utánzója akadt, hogy a naptárolvasó közönségben már-már egészen megrendült a bizalom a régi „lócsei“ elnevezés iránt.

A Lócsei Kalendárium utóda

A még manapság is sűrűn emlegetett, foglomszámhemenő egykori Lócsei Kalendáriumot hírnévben és népszerűségben hűen követte a „*Közhasznu Százesztendőre Szóló Kalendárium, mely 1824-dik esztendőől fogva 1921-dik esztendeig*“ magában foglalja az idő jövendőjárását, mindenkit érdeklő észrevételeket és igen hasznos gazdasági kalendáriumot tartalmaz. Pesten, kiadta *Eggenberger* József könyvtáros (a ma is fennálló belvárosi régi *Eggenberger*-féle könyvkereskedés híres elődje). Feltűnő, hogy a szerkesztő neve nincs rajta a naptáron, amit leginkább azzal lehet magyarázni, hogy száz esztendővel ezelőtt bizony nagyon kevés olyan pennaforogató tudós ember volt, aki egymagában képes lett volna egy ilyen sokoldalú jártasságot kívánó kalendáriumot összehitani. A szerkesztés nehéz munkájában tehát az összes irodalmi emberek, tudósok és csillagászok összeadták tevékenységüket.

De meg is látszik a kalendáriumon, hogy

több hozzáértő ember munkája egyesült benne. Maga a praktikus táblázat, amely száz esztendőre előre megállapítja a hónapok, hetek és napok változását, igen nagy türelmű matematikai munkát igényelt. A kántorböjtöket százesztendőre előre kiszámítva szintén ügyesen összeállított táblázat mutatja. Találunk benne hosszú tudományos leírásokat a hold járásáról, a nap és hold fogyatkozásáról, külön rész ismerteti a csillagok és bolygók járását. A gazdák részére minden hónapra külön *időjóslás* hívja fel a figyelmet. Az ősze például megjósolja, hogy a „*varasbékák és más kártékony férgek nagyon elszaporodnak, télen peatg sok éger lesz*“. A tavaszi kilátásokra ezeket mondja a gazdák időjóslója: „*Ha a tavasz szerfelett nedves lesz, ugy bő guümölcs-termést nem reményelhetünk*“. A tudós *Gaar* professzor ur egy egész századra előre megteszi jövendöléseit, minden tekintetben a hold járására építvén véleményét. A „*gazdák regulája*“ egész külön fejezetet foglal el,

Találunk aztán a további oldalakon hasznos és kipróbált recepteket a különféle marhabetegségek ellen.

Egyszóval minden jó és hasznos megtalálható a százszentendő előtti kalendáriumban, ami az akkori primitív életviszonyok mellett szükséges és aktuális volt az emberek oku-

lására és tanulására. A mai modern kultúrájú ember természetesen mosolyog ezeken a primitívsegeken és szinte el sem akarja hinni, hogy lehetett olyan korszak is, amikor a gőzgépekről, mint a jövő századok megváltóiról ábrándozhattak. Hol vagyunk mi már ezekről?...

A száz év előtti idők legtökéletesebb naptárja

A negyvennyolcas forradalmak előtt, az osztrák elnyomatás idején, Pest-Budának leghíresebb és legnevezetesebb kalendáriuma volt a „Közhasznú Honni Vezér”, amelynek címlapján a következő ékes szavakban magyarázza meg a tulajdonképpeni célját és rendeltetését: „Gazdasági, házi s testi kalendárium az 1833. közesztendőre. Kiadta és nyomtatta Fűskuti Landerer, a Hatvani-utczában”. Pársoros vezérvers is olvasható a címlapon:

Hazádnak és az emberiségnek élj, Tiszteld a szepet, jót, igazat, valót! S az álszínűség leple ajkad- S tetteiden soha ne lebegjen.

A naptári rész beosztása szakasztott olyan, mint a mostani naptáraké. Az ünnepnapok nyomása piros. A januárius hónapot ezzel a jókívánsággal vezeti be a naptárcsináló: „Boldog ujesztendőt hazánk összegyűlt Rendjeinek s minden jó hozáifnak!” Minden egyes napra meg van írva, hogy aznapra mi a teendő a gazdaságban. Januárius 23-ikára ez a figyelmeztető megjegyzés olvasható: „Farsangra készül a szépem”. Februárius 12-ikére pedig ezt a történelmi eseményt jegyezték be a figyelmes naptárcsináló: „Ferenck királyunk dicső születésnapja”.

A naptári rész mellett megtaláljuk a pest-budai postarendet is. Tudvalevően akkor még delizsánc hordozta a leveleket egyik helységből a másikba. Levélposta portójául hat mérföldig 2 krajcárt, 12 mérföldig 4 krajcárt kellett fizetni és így tovább.

A „csillagászati, időszaki s levegőügyi Charakteristika” hat nyomtatott sűrű oldalt foglal el. Ebből megtudjuk, hogy az 1811. és 1827-iki országgyűlés elrendelte, hogy „a vöci Theresianum épülete elköttyáltassék, a Ludovica pedig halaszthatatlanul sz. k. Pest városában emeltesék fel”. A továbbiakban azt is meg tudjuk a cikkből, hogy 1830-ban az Orczy-kertet választották erre a célra,

A híres Müller-féle Nagy Naptár a Bach-korszakban

A negyvennyolcas szabadságharc leverése utáni bágyadt és reményvesztett esztendőkből tűnt fel Pesten a szintén híressé és nagyon népszerűvé vált „Müller Gyula Nagy Naptára az 1852. szökbő évré”. Szerkesztette és kiadta Friebeisz István. A Müller-féle kalendárium pár év alatt olyan népszerű lett, hogy az akkori követválasztások alkalmával szellemes kortesfabrikáló emberek nótába is foglalták és a választásokon szeltében énekeltek a „Kossuth Lajos azt üzenté” dallamára:

Müller Gyula nagynaptára, Szerkesztette Friebeisz István. Müller Emil betűivel, Ezernyolcszázötvenkettő, Eljén a haza!

A híres Müller-féle nagynaptár már igazi mintaképe a jó és minden tekintetben haladásról, fejlődésről tanuskodó kalendáriumnak. Közleményei, cikkei bizonyos emelkedettségről tesznek bizonyosságot. Van benne pontos vásárjegyzék, bélyegskála, kamatszámítást mutató tábla, ércpénzek értéktáblája, vasuti menetrend, már tudniillik arról a néhány gőzvasutiról, ami akkoriban már forgalomban volt. Találunk benne közigazgatási címért, a hazai fürdők ismertetését orvosi és egyéb szempontokból.

A fürdőismertetésnél valami a szívünkbe nyilatlik, amikor például Tátrafűtről azt olvassuk, hogy 1794-ben létesítette Csáky István gróf. Tehát idestova száznegyven esztendeje, hogy birtokunkban volt ez a felbecsülhetetlen értékű kies fürdő. Hidegvizgyógyintézetét 1839-ben létesítették, tehát ennek is már majdnem száz esztendeje. Későbbi ügyes bérleje Rainer György egyszerű sétányokkal, új épületekkel látta el. Olcsóság dolgában pedig vetekedett bármelyik külföldi fürdővel. A régi épületben 24 órai használatra egy szoba egy ágygal 12 pengőkrajcárba került. Az ágyneműért külön

Jókai mint naptárszerkesztő

A későbbi időkre, az 1858-ik esztendőre esik a híres „Kakas Márton Naptára”, amelyet dítvében Jókai Mór szerkesztett és adott ki. A naptárban sehol sem fordul elő Jókai neve, de azért mindenki tudta, hogy a Kakas Márton álnév alatt a nagy regényíró húzódik meg, a maga erősen kiütözött egyéni humorával. Az előszóban félig latinul, félig magyarul igyekszik megmagyarázni Jókai, hogy mi indította ezen vicces naptár kiadására:

„Elhiszem, hogy szidnak engem azért, mert kalendáriumot csinállok, de miután olyan nehéz dolog egy románt (regényt) megírni és eladni s csak a hiábavalóságokat szereti minden ember, nehéz az embernek megállni, hogy humorisztikus regényt ne adjon

hogy itt építsék fel az első magyar katonai akadémiát.

A „Háziorvos” című rész valóságos tárháza a különféle háziszerekből összeállított orvosi tanácsoknak. A közönséges kis náthától egészen a komplikált aranyérgig minden betegségre meg lehet itt találni a közhasznú orvosi tanácsot, melyeket dr. Seitz jegyez a maga nagy hirnevél és népszerűségével. A mai fejlett orvosi tudomány művelői bizonyára mosolyognak az akkori háziorvosi tanácsok és tapogatózások eme nagy lömegén. De hát száz évvel ezelőtt az is nagy dolog volt.

A tudományt, művészetet, történetírást, statisztikát, földleírást, antropológiát, lexicont, szépirodalmat a naptár egyesítette magában. Egyéb olvasmányuk az embereknek nem volt. Sőt még a hírlapokat is a kalendárium pótolta. „Szomorú és borzasztó történetek s mindezek tanulságai” címen közli az egész évben előfordult szerencsétlenségeket, öngyilkosságokat és más hasonló borzalmakat. Van benne humorisztika is, melyet Harsányi Pál szerkesztett. Persze, ezek a Harsányi-féle száz év előtti humorok éppen nem a mai emberek megnevettetésére valók. A derék Harsányi poéta a humorrovatban főbbrendbeli verseket is produkál. Egyik saját szerzeményü borsalát elkészítésében így fejezi be: „Gazember, ki a poharát fenéki ki nem issza”. Pest városának és a nevezetesebb városoknak összes kereskedőit három sűrű oldalon közli a „Közhasznú Honni Vezér”. Ma Budapest egyetlen főbb utcájában több a kereskedő, mint itt, ezen a három sűrű oldalon együttvéve.

De nem hiányzik a naptárból a felséges uralkodóház tagjait ismertető rész sem és külön részt találunk a társasági játékokról, népszokásokról és mulatságokról is. Szóval minden megvan benne, amit csak elvárhatunk egy jól szerkesztett kalendáriumtól. Csak éppen az elbeszélések és regények maradtak ki belőle, a cenzura kiváló ügybuzgalma miatt.

4-6 pengőkrajcárt kellett fizetni naponta. A új épületben többszemélyes szobák 24-40 pengőkrajcárért kaphatók voltak napi használatra. Az is az olcsóságok közé tartozott, hogy társasbéd keretében naponta öt-hatfogásos ebédet lehetett kapni 30 pengőkrajcárért. Egy melegfürdő használati díja 6-8 pengőkrajcár volt.

Igen érdekes és hasznos cikket találunk a naptárban a társadalmi illemszabályokról. Szükség volt erre nagyon, mert a magyar társadalom akkor kezdett gyorsabban tempóban kiemelkedni az ősi elmaradottságból. Érdekes cikk van arról is, hogyan ruházkodjunk? Az effajta praktikus tanácsok manapság is nagyon elkelnek. A hasznos tudnivalók egész hosszu variációja után arról is kapunk okos utmutatást és tanácsokat, hogy vidéki létünkre hogyan viselkedjünk, ha Budapestre jövünk? Ebben a rovatban aztán az is el van mondva, hogy miibe kerül a Pesten való megélhetés? Például egy nagyobb családnak, amely a Belvárosban ötszobás lakást tart fenn, a havi kiadása összesen 118 forintot tesz ki. Kisebb család háromszobás lakással havonta 36 forint 24 krajcárért is kijöhet, persze szerényebbre fogva az igényeket. Egy ötleten fiatal ember havi szükséglete 18 forint 12 krajcárt tett ki.

Már amennyire a cenzura megengedte, a szépirodalom is képviselve volt a Müller-féle nagynaptárban. Hosszabb elbeszélést írt bele Kuthy Lajos. Tompa Mihály „Egy házasság” című verse, azután Jisznyay Kálmán „Huszár-lénung” című hazafias novellája ékesítik a szép kalendáriumot. Az ötvenes évek híres Bernát Gazsija, a pesti uritársaságok népszerű bohémje is írt bele humorizeteket „Alvajáró” címen. Az anekdoták és kisebb adomák pedig annyira beletartoztak a modern kalendáriumba már akkor is, hogy ezek nélkül igazán nem lett volna tökéletes a Müller-féle nagynaptár sem.

ki. Tudnám én, hogyan kellene, de nem engedik meg (a cenzurára célozva). Karthágóban kitörli a cenzura a javát. Vagy elkönfiskálják a könyvet, vagy a kiadó nyakán marad. Látom a százaranyas jutalomhirdetéseket, de azért nem írok drámát. Elég nekem már az a szidás, amit ezért kaptam. A tudósnaq kenyerhája is elég.”

Ezen irodalomtörténeti adaléknak is beillő önvallomásból kiütözköz a Back-korszak cenzorával és a kortársak közönségével viaskodó nagy Jókai, aki minden kerservét és haragját gyilkos szatirává sűrűsítve, beleönti ebbe a kis humorisztikus naptárba. Minden hónap dátumai mellett képekben kifigurázza az egyes históriai eseményeket. Az első ké-

pen például ott áll Ádám vadonatúj fügefalevél-kosztümben, a paradicsombeli kapusok sorban eléje járulnak és tenyerüket borralvalóért nyújtva, az első embernek boldog újévet kívánnak. A másik képen Éva anyánk vadonatúj fügefalevelekből készült krinoliban áll és boldogan mosolyog, hogy ime, sikerült az újév örömeire új kosztümöt kapnia.

A viccek néhol drasztikusak, de elég szellemesek, biznyságául annak, hogy művészi kézből kerültek ki. Van benne külön gazdasági naptár urak számára. Januárius elsejére például ezt írja: „Ajándékokat vásárolni ismerős kisasszonyok és delnök számára, újévi gratulációkat gyűjteni. Bizony minden napnak megvan a maga terhe”. Februárius 2.: „Zsidóval megalkudni a jövő évi repceteremésre s felvenni előre az árát. Mert jobb ma egy veréb, mint holnap egy tuzók”. Februárius 10.: „Vigyázzon az ember magára, hogy meg ne találjon házasodni. A farsang kritikus idő. Legtöbb ilyen gyászest fordul elő.” Április 1.: „Terminust adni a hitelezőknek s akkorra nem lenni otthon. Azért van április elseje.” December 3-ra ezeket jegyzi meg Jókai: „Bankettet adni a kis özláb-táncosnó tiszteletére. Pártoljuk a művészeteket.”

Külön említést érdemel a „zsidó-naptár” című fejezet, amely azt bizonyítja, hogy Jókainak abban az időben igenis voltak erős antiszemita felításai. A zsidó-adomák javából való ez is:

- Meghásasodtál Smüle?
— Meg.
— Milyen feleséget kaptál?
— Szépet.
— Mennyit nyom?
Kissé gyilkosabb Jókai következő zsidó-adomája:
— Jól van eltalálva a képen Dávidlében, amit festett az a híres phiktor, graff Futó (értsd: Fotograf) négy forint harminc krajcárért olajban, ecethen?
— Az ábrázathodat jó. Hanem a khezedet nincs eltalálva.
— Miért nincs eltalálva, Dávidlében?
— Mert minidhit a más ember zsebedbe van dughva.
Vagy pedig ez:
Orvos: Önnek uram, ha gyökeresen meg akar gyógyulni, vagy meg kell házasodni, vagy el kell menni fürdőkre Karlsbadba.
Bankár: Melyik kherül kevesebbe?
Nagyon jók a Jókai-féle cigány-adomák is. Ezek közül csak egyet:
Néhai Torkos Menyhért gazdag birtokosnak levelet vitt egy szomszéd faluból a cigány. Eppen az udvarán sétálgatott az illető, amikor a cigány-posta betoppan.
— Itthon van a tekintetes Nyalánk uraság?
— Micsoda uraság? — kérdezi Torkos.
— No hát az az uraság, aki ebben a kastélyban lakik.
— Torkos annak a neve, ilyen adta cigánya, nem Nyalánk.
— Ugyan megkövetem az urat, nem akartam olyan csunyat mondani.
Van azután egy kétfelvonásos regényes vigjáték is a Kakas Márton naptárában, „dalokkal, fütyökkel és kapanpecsenyével”. Nem utolsó dolog azok a szatirikus versek, amelyek az akkori közszereplő embereket igyekeznek kifigurázni, persze kissé óvatosan és szimbolikusan, nehogy a vizslaszemű cenzor megakadjon rajta.
Jókai, a humorista alaposan kitétt magáért ebben a kis naptárban. Arany János Irodalmi Figyelőjében Gyulai Pál mégis keményen megróttá érte, szemére vetve, hogy ilyen alacsonyra szállt le magaróptü költői és regényírói pegazusáról. A naptárcsinálás — Gyulai Pál szerint — a közönséges füzfa-pótyák és más hasonló írnök-mesteremberek dolga...

Dobozi István

Világmagyarok

Botond megvan: ezer évig Csákányával a föld alatt, Megsarcolni a mélységet, Döngette lenn az ércfalat.

Bulcsu itt van: századokig Kendert vetett, hordta, szötte. Bulcsuné a szövöszéken Azt a vásznat kente, szötte.

Lehel él: a falun este Végighangzik kürtje-szója: Jóéjszakát, jó magyarok, Térjétek csak nyugovóra.

Emese is, Álmos, Ugek, Valamennyin a vezérek, Hallanátok a foszlóban Mennyi álmat — mit mesélnek.

S a többi mind: egész máig Rendet vágnaq, kévét hányna. Mennyi lélek, milyen arnyok, S hogy elrejtik, kik volnának!

De megtudja még a világ Egyszer, ha fölkerednek. Rajtuk kívül más így nem jön, Földet így meg nem rengetnek.

Fölharsog egy dal magasan, Zászlóként leng fönn egy vászon És beszakad mennydörögve Egy nagy kapu a világon.

Boross Sándor

Bednay Testvérek műszatalosok, kárpitosok. Műhelyek: Budapest, VII., Hernád-ut. 50. Butortermék: Hernád-ut. 40. (udvarban). Telefon: J. 328-78. Korcsolyák tökéletes homoruan köszörülése 1 P 60 fill. Cipőre felszerelése 1 P 60 P köszörülése és nikkelzése 4.80 pengő. — Új korcsolyák — rumscheidi és Polaris-werke — legjobb gyártmányok, 6.40 P től 56. — P-ig. — Az általunk eladott korcsolyákat szakszertlen beállítás s felcsavarva díjmentesen szolgáljuk ki. Leber Kálmán borotva, és késárú-gyára. mű-köszörűdéje és nikkelzőtelepe Budapest, VIII., Rákóczi-ut 61. Telefon: J. 58-09. Alapított 1880-ben.

ELADO! 1 és 2 éves gyökeres szőlőoltványok bor és csemegefajokban Portális és mésztűrő alanyokon, továbbá sima és gyökeres amerikai vadvesszők Aramon, Mourwedre, Berlandieri, Monticola és Portális fajokban. Gyümölcs-faoltványok. Akác és Gledichia, valamint tölgyfa, gesztenye és lenyő-csemeték. Építéshez való falazó kő. Árjegyzéket ingyen küld. MOLNÁR MIHÁLY Abaujszántó, Fő-utca 340.

Modern butorszalon Allandó nagy kiállítás. Teljes lakberendezések. Olcsó, szolid kiszolgálás. Feltétlen hitelképes vásárlóknak előnyös fizetési kedvezmény: GÁSPÁR, Üllői-ut 14. és Baross-utca 11.

Legolcsóbb és legjobb vaskereskedés UNA VAS- ÉS SZERSZÁM KER. RT V., Berlini-tér 4. szám (Nyugatfal szemben) Zománcozott edények, kályhák, tüzhelyek. Épület. és butortavalsás Csavár, szög, sodrony és mindenféle vasárúk Angol, francia és német

Gyermek - kerékpárokat 140 P-től, angol 3 kerékű gyermek-triciklikkel gummival 72 pengőért, karácsonyi leszállított áronok szállítunk. Lang Jakab és Fia kerékpár nagykereskedők, Budapest, VIII. ker., József-körút 41. sz. Árjegyzék ingyen

Házasulandók és részletre vásárlók figyelmébe ajánlott cégek E rovatra hivalkozók kedvezményben részesülnek:

Előleg nélkül hatól-tíz havi részletre szeszokok, matracok, Bergere és szalngarnitúrák, ebédlőszékék, átvétők, szőnyegek, paplanok, sodronyok, vaságnyak Révai, Wesselényi-ú 10

BUTOR HITEL készpénzben Evizedek óta kozsmier butorhitelozsalyunkban halosozobak ebédlők ur szobak egkedvezőbb fizetési feltetelek mellett kaphatók BOG-MIL kereskedelmi R.-1. ezeltől BALÁZS és TARSÁB butorárúháza, Budapest, VI., Vilmos császár-ut 43. sz. ÖZTISZTOSZÉKÉRE adandóvább edvezmény

Részletfizetésre keménytalálósobák kárpitosárúk roda es egyéb butorok készpénz árban otállás mellett Hegedűs és Tarsánál VII., Dohány-utca 10. Jobbra az udvarban Válaszbélyeg

BUTOROK Lányimá Akácia-utca 7. (Dohány-utca sarok) Házszamra ügyelni! Vidékre szakszerű csomagolás jótállással Fizetési kedvezmény

BUTOR részletre olcsón VI., Ó-utca 3

12 havi részletre készpénzárán kaphat nálo, ebédlő és uriszoba BUTORT

a legolcsóbbtól a legdrágább kivittelig BLEIF R, Rákóczi-ut 30, félemelet Butorüzletemet meg agyobbítva átneveztem VIII., Baross-utca 47. sz. alá (József-körút saroknál) Klauzál tér 6. szám alól. Igen tisztelt vevőim további szves pártogását kérem Ernst e a

Részletfizetésre előleg nélkül, hónapra szes. o nok takaróval, szalngarnitúrák, matracok, szőnyegek, sodronyok, paplanok. — Készpénzárban előrendelők Magyar-utca 8. Kárpitosműhelyben

Butorok orias választékban Földes Bertalanál Károly-körút 11

6-tól 10 hónapig terjedő fizozsámia utel-sezlonstakarók, berszelyek, szalngarnitúrák, szőnyegek, vasbutorok, matracok paplanok készpénzárban. Rákay-utca 38., kárpitosüzlet

LEANYSZOBÁK, TOTN asztalos-mesternél konyhák, előszobák, el-sőrendű minőségben Hernád-utca 48. és Rökk Szilárd-ú. 17. Címre figyelni!